

УДК 027.7-048.78(477):021.1:316.774:311

DOI: [http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2\(22\).180388](http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2(22).180388)

Якуніна Наталія Вікторівна,

завідувачка науково-методичного відділу

Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

вул. Володимирська, 58, м. Київ, 01601, Україна

тел.: (044) 239 32 79

e-mail: metod@mail.univ.kiev.ua

БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У статті висвітлено результати аналізу діяльності бібліотек ЗВО України за 2018 р. При проведенні даного дослідження був використаний системний підхід та статистичний метод, що дозволяють встановити роль бібліотек та їх місце в науковому середовищі. Проаналізовано результати анкетування, що проводилось науково-методичним відділом Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка як координаційним центром роботи бібліотек ЗВО.

Зроблено висновки про специфіку напрямків інноваційних рішень бібліотек, що дозволяють розширити спектр діяльності бібліотеки як культурно-освітнього-інформаційного центру.

Перспективи дослідження полягають у подальшому вивченні та удосконаленні методичного вектору координаційного центру, що дає змогу поглибити розуміння потреби перформатування напрямків роботи конкретних бібліотек та мережі ЗВО в цілому.

Ключові слова: бібліотеки ЗВО, статистичні показники, інновації.

Бібліотекознавча наука розглядає бібліотеку, в першу чергу, як систему із чотирьох складових: бібліотечного фонду, контингенту користувачів, персоналу та матеріально-технічної бази.

На початок року мережа бібліотек ЗВО методичного об'єднання України (далі – мережа) нараховує 189 бібліотек закладів вищої освіти державної та комунальної форм власності. Аналізуючи роботу за минулий рік, у порівнянні з попередніми роками, показники у більшій переваги бібліотек значно знизилися майже по всіх пунктах. Наведемо цифри: загальний фонд мережі бібліотек складає 110164629 прим., контингент – 1585840 користувачів, з них – 1075030 студентів. Персонал бібліотек складається з 5157 працівників (240 працівників по всій мережі було скорочено упродовж року). Матеріально-технічна база (у порівнянні з минулим роком): зменшилася кількість читальних залів на 15 (всього 889), загальна площа – на 4237 кв. м. Низку бібліотек за минулий рік не було профінансовано на придбання нових книг та періодичних видань – таких бібліотек 10. 73 бібліотечні установи потребують ремонту, 23 з них мають призначення в аварійному стані загальною площею 9746 кв. м.

Таблиця для порівняння:

Назва показника	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Фонд бібліотек	112129980	110550583	110164629
Кількість користувачів	1576535	1435144	1585840
з них – студентів	1128618	1097045	1075030
Персонал	5733	5398	5157
Кількість абонементів, ч/з	684 / 935	671 / 904	669 / 889

І все ж, попри складнощі і негаразди, 130 бібліотек нашої мережі беруть участь у корпоративній роботі: понад 70 проектів, що сприяють, співпраці бібліотечних установ задля формування і втілення прогресивних рішень у царині науки, освіти, культури. Безкоштовну онлайн-послугу, спрямовану на оперативне виконання запитів віддалених користувачів, пов'язаних з пошуком інформації, у рубриці «віртуальна довідка» надають 90 книгозбірень. Невичерпна робота із книжковими пам'ятками є практичним напрацюванням 123 бібліотек ЗВО, таких документів у фондах нараховується 1525860 примірників. Виставки нових надходжень, тематичні (20888 назв тем), на яких було представлено 657138 документів – є постійною інформаційною роботою на допомогу науковому та навчальному процесам вищої школи. 2044 теми представлені на сайтах віртуальних виставок, якими активно користуються онлайн. Масова робота – традиційно невід'ємна складова збереження духовної місії бібліотеки вишу. Низка бібліотек має можливість виділяти на своїй території багатоаспектний комунікативний простір для проведення різноманітних заходів для культурного діалогу. Кількість організованих та проведених заходів за рік сягнула 10569, крім того, упродовж року для користувачів було проведено 2253 дні інформації. Окремим напрямом роботи, який не втрачає актуальності, є виконання інформаційних довідок, яких упродовж року було виконано 3407399, з них 27255 надано онлайн, тривалістю понад 10 тис. год. (10733) проведено занять з формування інформаційної культури користувача.

І якщо вищезазначені показники класично загальновідомі, то сучасний виклик інформаційного суспільства, міжнародних інформаційно-технологічних досягнень спонукають бібліотеки активно включатися в інші напрями діяльності на допомогу науковій роботі університетів.

Якісна освіта – один із ключових напрямків, який було ухвалено на Саміті ООН зі сталого розвитку країн до 2030 року. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх – є одним із 17 пріоритетів та прагнень реалізації і в нашій країні. На сьогодні особливу увагу на державному рівні приділяється визначенню потенціалу розвитку наукового напрямку закладів вищої освіти на основі оцінювання динаміки показників наукового, науково-освітнього, науково-технічного та інноваційного рівня, визнання наукових досягнень закладу

вищої освіти та перспектив пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності.

Ще у 2016 році науково-методичним відділом, як координаційним центром діяльності бібліотек ЗВО, було проведено анкетування з метою переформатування напрямів роботи бібліотек нашої мережі відповідно до зростаючої необхідності включатися в процес наукових досліджень. Об'єктом дослідження був інформаційно-аналітичний напрям роботи бібліотечних установ. Предметом дослідження – інформаційно-аналітичні продукти, які готують бібліотеки, визначення відділів, секторів, що в цьому задіяні, які сектори чи відділи необхідно створити в бібліотеці для покращення інформаційного забезпечення науково-дослідної діяльності ЗВО та низка інших питань.

Результат дослідження на ключові запитання показав:

1. Чи є серед запитів користувачів запити на інформаційно-аналітичні продукти?
Так – (67 %); Дуже рідко – (22 %); Ні – (11 %);
2. Чи створюють інформаційно-аналітичні продукти у вашій бібліотеці?
Так – (71 %); Дуже рідко – (19 %); Ні – (10 %)
3. Чи є у структурі вашої бібліотеки інформаційно-аналітичний відділ, або сектор?
Так – (3 %); Ні – (97 %);
4. На Ваш погляд, чи потрібна інформаційно-аналітична служба у науковій бібліотеці вищого навчального закладу?
Так – (90 %); Ні – (10 %);
5. Чи є, на ваш погляд, перспектива у діяльності інформаційно-аналітичних служб наукової бібліотеки ЗВО?
Так – (94 %); Ні – (6 %);
6. На ваш погляд, буде наявність інформаційно-аналітичної служби основою для покращення інформаційного забезпечення науково-дослідної діяльності у ЗВО?
Так – (92 %); Ні – (8 %).

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 652 «Деякі питання проведення державної атестації закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності» одним з критеріїв державної атестації зазначено якість наукових і науково-технічних результатів на основі експертної оцінки з урахуванням рівня публікаційної активності, зокрема наукометричних показників, які використовуються у міжнародній системі експертизи. А саме – атестаційна оцінка як індивідуальна характеристика досягнень закладу вищої освіти за науковим напрямом обчислюється як сума значень показників, серед складових якої є:

- кількість статей закладу вищої освіти за науковим напрямом у наукових виданнях (журналах), які індексуються у наукометричних базах даних «Scopus» та/або «Web of Science», з використанням як додаткового показника для наукових напрямів значення коефіцієнтів впливовості зазначених журналів;

- кількість наукових видань (журналів), засновником (співзасновником) яких є заклад вищої освіти, за науковим напрямом, які індексуються у наукометричних базах даних «Scopus» та/або «Web of Science»;
- кількість працівників закладу вищої освіти (за основним місцем роботи), які є членами редакційних колегій наукових видань (журналів), які індексуються у наукометричних базах даних «Scopus» та/або «Web of Science».

Відповідно до Наказу МОН України від 06.11.2018 р. № 1213 «Про надання доступу закладам вищої освіти і науковим установам, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних Scopus та Web of Science» – доступ надається за кошти державного бюджету. Наразі 127 ЗВО, а це – понад 67 % мають доступ до наукометричних БД і бібліотеки цих вишів беруть активну участь у науково-дослідній роботі.

Цифри для порівняння: бібліотеки нашої мережі у 2018 та 2019 рр.:

На 2018 рік отримали доступ до БД всього – 95 ЗВО, з них:

- «Scopus» та «WEB of Science» – 29
- Тільки «Scopus» – 36
- Тільки «WEB of Science» – 30

На 2019 рік отримали доступ до БД всього – 127 ЗВО, з них:

- «Scopus» та «WEB of Science» – 99
- Тільки «Scopus» – 28

Окрім роботи з досліджень у наукометричних БД, 126 бібліотек нашої мережі активно включені в процес створення та підтримки Інституційного репозитарію ЗВО. Надання доступу до наукових досліджень університету для світової спільноти – є ще одним із ключових напрямків діяльності бібліотек ЗВО. На сьогодні кількість представлених документів сягнула понад мільйон (1112591), а кількість звернень до IP перевищила 29 мільйонів (29850355).

Назва показника	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Кількість бібліотек	101	117	126
Кількість документів	691194	909149	1112591
Кількість звернень	27089959	24123165	29850355

Бібліотеки мережі (53 установи) здійснюють наукові дослідження за 124 темами. Детальніше інформацію можна переглядати на сайті: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/docs.php3. У періодичних фахових виданнях керівники та спеціалісти бібліотек нашої мережі діляться практичним досвідом, висвітлюють історію розвитку бібліотек, їх першочергові завдання та шляхи удосконалення новітніх перетворень.

Підсумовуючи, хочеться підкреслити, що стрімкий розвиток інформаційного середовища не тільки не стає перешкодою в роботі, а як засвідчує аналіз

щорічних звітів, активізує всіх працівників задля продукування інноваційних рішень, що підносять на новий рівень не тільки бібліотечну установу, але й допомагають формувати імідж закладу вищої освіти. І як доводить практика – нове покоління, обізнане у Інтернет-технологіях, губиться у величезному масиві інформації і потребує допомоги. Саме такі послуги можуть запропонувати професійні фахівці бібліотек закладів вищої освіти.

Надійшла 04.08.2019 р.

Якунина Наталья Викторовна,

заведующая научно-методическим отделом

Научной библиотеки им. М. Максимовича

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

ул. Владимирская, 58, г. Киев, 01601, Украина

тел.: (044) 239 32 79

e-mail: metod@mail.univ.kiev.ua

**БИБЛИОТЕКИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ:
СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ**

В статье рассмотрены результаты анализа деятельности библиотек вузов Украины за 2018 г. В ходе проведения исследования был использован статистический метод. Проанализированы результаты анкетирования, которое проводилось научно-методическим отделом Научной библиотеки имени М. Максимовича Киевского национального университета имени Тараса Шевченко как координационным центром работы библиотек вузов.

Сделаны выводы о специфике направлений инновационных решений, позволяющих понять и расширить спектр деятельности библиотеки как культурно-образовательных информационных центров.

Перспективы исследования заключаются в дальнейшем изучении и совершенствовании методического вектора координационного центра, что позволяет углубить понимание необходимости реформирования направлений работы конкретных библиотек и сети библиотек вузов в целом.

Ключевые слова: библиотеки вузов, статистические показатели, инновации.

Yakunina N. V.

Head of the Research and Methodological Department
Scientific Library of the
Kyiv Taras Shevchenko National University
58 Volodymyrska St., Kyiv, 01601, Ukraine
tel.: (044) 239 32 79
e-mail: metod@mail.univ.kiev.ua

**LIBRARIES OF INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION:
MODERN CHALLENGES**

Summary

Library activities of the second decade of the 21st century has transformational changes, since libraries need to be competitive in the media world. The enormous internet-based data stream, as well as the variety of social networks, mobile applications, etc., encourage libraries to use an individual directed approach.

The purpose of the article is to highlight the results of the analysis of the activity of university libraries of Ukraine in 2018. During the research were used a systematic approach and a statistical method in order to establish the role of libraries and their place in the scientific environment. Attention is drawn to the innovative areas of work of university libraries of Ukraine, which correspond to the status of libraries as the informational intermediaries and the growing necessity to include scientific researches into the process and to highlight the scientific status both lecturers and universities.

The object of the research is the information-analytical direction of the libraries activity.

The subject of the research is information and analytical products prepared by libraries.

The Scientific and Methodological Department of the Scientific Library named after A.G. M. Maximovich of Taras Shevchenko National University of Kyiv as the focal point of the work of the university libraries conducted and then analysed the results of the questionnaire.

The analytical data presented in tables. The first table shows the downward trend (for 3 years of research) in the library fund, the number of library cards, reading rooms, and the number of library staff. In spite of this, the number of visitors increased (9305), mainly at the expense of academic staff, but not students. The second table summarizes the research of libraries in scientometric databases to track the citation of articles in scientific journals and identify the impact of a scientist, periodical, or institution. The topical issue for modern libraries is the support for institutional repositories of university, whose archives are constantly and rapidly increasing, thus the demand increasing (the number of complaints has exceeded 29 million, and this is only for 2018).

The conclusions about the specificity of the innovative solutions of libraries are made, which allow broadening the scope of activity of the library as a cultural educational and information center.

The outlook of the research is to further study and improve the methodological vector of the coordination center, which allows deepening the understanding of the necessity of the reformation the directions of work of the particular libraries and the university network in general.

Keywords: institutions of higher education libraries, statistics, innovations.